

YAPRAK DÖKÜMÜ (1971)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 – 1956)

Hakkında

Reşat Nuri Güntekin'in ilk kez 1930 yılında gazetede tefrika edilerek bir roman olarak yayımlanmış olan *Yaprak Dökümü* adlı eseri daha sonra bizzat kendi tarafından oyunlaştırılarak 1953'te ilk kez sahnelenir. Toplamda dört perdeden oluşan yapıt, Millî Eğitim Basımevi tarafından *Eski Şarkı* adlı piyese birlikte 1971 yılında kitap haline getirilip basılır. Anamalcı iktisadi dizgenin ülke sınırları içine girmesi ve Batı kültürünün benimsemesiyle toplumdaki yanlış alafangalaşma ve yabancılaşma yazarın ortaya koymuş olduğu tiyatro uygulamalarıyla çarpıcı bir şekilde izleyicinin/okurun gözleri önüne serilir. Az da olsa oyun boyunca romanda karşılaşılmayan karakterlerin rol aldığı görülür ve oyun kısmen de olsa bir şekilde ilerleyip romandakinden farklı bir şekilde sonlanır. 1944 yılında Ulus gazetesinde yayınlanan *Romandan Piyese Çıkarmak* başlığını taşıyan makalesinde romandan bir tiyatro oyunu çıkarırken karşılaşmış olduğu zorlukları anlatır. İstanbul Şehir Tiyatroları'nda ilk kez sergilendikten sonra *Yaprak Dökümü* İ. Galip Arcan'ın desteğiyle Muhsin Ertuğrul tarafından oyunlaştırılır. Bir melodram türündeki oyun 1943-44 sezonunda tiyatronun repertuarına alınmış ve birkaç ay içinde toplamda yüz kez sahnelenme başarısını göstermiştir.

Özet

"İlk perdenin açılışında Ali Rıza'nın çalıştığı Altın Yaprak Tütün Şirketi'ndeki büroda geçmektedir. Bir gün şirketten herkesin çıktığı bir zamanda Ali Rıza şirket müdürü Muzaffer'le konuşmak ister. Muzaffer, şirketteki sekreteri Leman ile bir ilişki yaşamış, bu ilişkiden Leman hamile kalmış ve kürtaj yapmıştır. Ali Rıza, Muzaffer'e Leman'ı almasını söyler. Ancak Muzaffer bunu kabul etmeyince Ali Rıza artık şirkette çalışamayacağını söyleyerek işten ayrılır. İlk perdede eve Ferhunde adında yeni boşanmış genç bir kadın da ara sıra gelir. Perdenin asıl düğümü, Ali Rıza'nın işten ayrılması ve Ferhunde'nin aileye girmesidir. İkinci perde, olayların gelişmeye başladığı ve ailenin dağılmaya, yaprak dökümünün başladığı bölümdür. İki tabloda oluşan bu perdenin ilk tablosunda Ali Rıza işten ayrılıp boş günlerini geçirirken gittiği bir kahvehane sahnesiyle başlar. Bu perdede Leyla ile Necla sosyeteye girmişlerdir. Fikret, artık anne ve babasının olaylar karşısındaki suskunluğuna, kardeşlerinin vurdumduymazlığına dayanamaz ve evden ayrılmaya karar verir. Düzce'de iki çocuklu dul ve yaşlı bir adam olan Vehbi'ye vararak oraya yerleşir. Üçüncü perde yaprak dökümünün artık iyice hissedildiği ve Ferhunde'nin ailedeki etkisinin sonuçları ortaya çıkmaya başlanmasıyla ahlakî yozlaşmanın da başladığı dönemdir. Şevket ise bankadaki yolsuzluktan hapse düşmüştür. Evde müzikli, içkili balolar düzenlenmektedir. Leyla, Abdülvehap adlı Suriyeli zengin ve ondan yaşça büyük biriyle nişanlanmıştır. Ancak Leyla ile Abdülvehap anlaşamazlar. Ali Rıza, namus meselesi olarak görmesi nedeniyle ne olursa olsun Abdülvehap'ın Leyla ile evlenmesini ister. Fakat Abdülvehap Leyla ile değil, Necla ile evlenmek istediğini söyler. Ali Rıza'nın isyanına rağmen Necla teklifi kabul eder. Bu bölüm ailenin düştüğü ahlakî yozlaşmanın da göstergesidir. Dördüncü ve son perde Ali Rıza ve ailesinin çöküş dönemidir. Bu bölümde Ferhunde, Şevket'i bırakarak çekip gitmiştir. Necla, Abdülvehap ile Suriye'ye gitmiştir, ancak Suriye'de Abdülvehap'ın evli olduğu görülmüştür. Ev satılmış, Üsküdar'da bir apartman dairesine kiralık olarak yerleşmiştir. Tüm olanlar karşısında dayanamayan Ali Rıza önce Düzce'ye Fikret'in yanına sığınır ancak Fikret'in kocası Vehbi'yi görünce burada da yapamaz. Ali Rıza, Fikret'in durumuna dayanamaz, oradan da Karamürsel'de sütkardeşinin yanına gider. Leyla ise Tevfik adlı zengin fakat evli biriyle tanışmış, onun metresi olmuştur. Şevket de hapisten çıkar. Perdenin sonunda Tevfik, metresi Leyla'ya bir apartman dairesi tutmuş, Şevket'i Anadolu'da bir demiryolu şirketinde işe koymuş, Ayşe'yi de bir Fransız okuluna yazdırmıştır. Ali Rıza ve eşi Hayriye son çare Leyla'nın evine sığınmışlardır. Perde ve oyun Ali Rıza'nın akıl sağlığını kaybetmesiyle biter" (Demir 2017, 177-178).

Kişiler

Ali Rıza Bey

Oyunun başkişisi emekli bir memurdur. Geleneklerine bağlı bir aile babasıdır.

<i>Hayriye Hanım</i>	Ali Rıza Bey'in eşi ve çocukların annesidir.
<i>Şevket</i>	Ali Rıza Bey'in en büyük çocuğudur ve ruh ikizidir. Bankacıdır.
<i>Fikret</i>	Ailenin en büyük kızıdır. Kültürlü ve namuslu karakteriyle öne çıkar.
<i>Leyla</i>	Ailenin ortanca kızlarından. Tevfik'in metresi olur.
<i>Necla</i>	Ailenin ortanca kızlarından. Abdülvehap'ın kuması olur.
<i>Ayşe</i>	Ailenin en küçük kızıdır. Fransız mektebine gider.
<i>Ferhunde</i>	Şevket'in dul eşidir. İki çocuğu vardır. Hedonist bir yaşam sürer.
<i>Muzaffer</i>	Altın Yaprak Tütün Şirketi'nin sahibidir.
<i>Leman</i>	Muzaffer'in daktilosudur. Birçok erkekle birlikte olup gebe kalır.
<i>Süreyya</i>	Şirketin eski muhasebe kâtibidir. Kaçakçılık yapmaya başlamıştır.
<i>Naili</i>	Zevk düşkünü bir memurdur. Aile dostudur.
<i>Abdülvehap</i>	Şamlı bir zengindir. Necla'yla evlenip onu ikinci eşi yapar.
<i>Sermet Bey</i>	Eşini ve kızlarını pazarlayan eski bir sefaret müsteşarıdır.
<i>Vehbi Bey</i>	Fikret'in Düzce'de yaşayan ve bağları olan eşidir.
<i>Tevfik Bey</i>	Evli ve iki çocuğu olan tren mühendisidir. Leyla onun metresi olur.

Olay Örgüsü

Şirketin Eski Muhasebe Kâtibi Süreyya'nın Kaçakçı Olması Tablo 1'de Altınyaprak tütün şirketindeki bir yazıhane ve Ali Rıza Bey'in çalışma masasıyla çalışma ortamı betimlenir. Yazıhanenin tam ortasında bulunan bir saate dikkat çekilir. Ali Rıza Bey masasında tamamen işine odaklanmış bir halde çalışırken iş arkadaşlarının eski bir çalışanla sohbet ettikleri görülür. Perde açıldığında paydos zili çalar. Şirketin eski çalışanlarından biri olan Süreyya etrafına toplanmış olan eski iş arkadaşlarına küstahça yeni hayatından ve işinden nasıl memnun olduğunu ve az zaman içinde çok az emek sarf ederek ne kadar büyük meblağlar kazandığını detaylı bir şekilde anlatır. Altınyaprak tütün şirketinin eski muhasebe kâtibi olan Süreyya uzun mesai saatleri boyunca köle gibi çalışmış olmasına rağmen kazandığı paranın ne kadar yetersiz olduğu üzerinde durur. Yıllar boyunca büyük emek sarf etmiş olmasına rağmen muhasebe kâtipliğiyle yalnızca hayatını idame ettirebilmiştir. Harcamış olduğu zaman ve emek karşılığında kendisi olduğu yerde saymışken patronu zenginliğine zenginlik katmıştır. Fakat bir süredir Havyar hanındaki tek gözlü bir komisyoncunun yanında çalışmaya başlamış olan Süreyya da zenginlikten payına düşeni almaya başlamıştır. Gümrükten mal kaçırarak ciddi kârlar ve kazançlar elde etmiştir.

Süreyya'yla Ali Rıza Bey'in Çatışması Konuştuğu sırada gözü Ali Rıza Bey'e kayan Süreyya az da olsa rahatsızlık duyar. Zira Ali Rıza Bey'in ne kadar dürüst, çalışkan ve namuslu bir karakter olduğunu bildiği için söylediği şeylerin onun hiç ilgisini çekmediğini görür. Süreyya anlatmış olduğu şeyler ve söylemlerinden dolayı Ali Rıza Bey'den özür dilese de hayatın oldukça acımasız olduğunu ve hayatın kendisini bu noktaya sürüklediğini söyler. Ali Rıza Bey Süreyya'ya kendi kararlarını verme ve istediğini yapma özgürlüğü olduğunu söylese de başkalarını kışkırtmanın ve aklını çelmenin doğru olmadığını nazik bir üslupla ifade eder. Yazıhanedeki çalışanlar Süreyya'nın anlattıklarını can kulağıyla dinlemektedirler.

Ali Rıza Bey'in Bir Namus Meselesinden Dolayı İşi Bırakması Çalışanlar Süreyya'yı dinlerken şirketin patronu Muzaffer yazıhaneye giriş yapar. Ali Rıza Bey Muzaffer'e kendisiyle acilen görüşmesi gerektiğini ve nereden geldiğini bildiğini söyler. Ali Rıza Bey'in ısrarcı ve ciddi olduğunu görmesi üzerine Muzaffer onu odasına davet eder. Ali Rıza Bey Muzaffer'e kendisini emekli olduktan sonra mütercim olarak işe aldığı için teşekkür eder ve ona karşı olan minnet borcunu dile getirir. Kısa süre önce şirkette çalışmaya başlamasına vesile olduğu daktilo Leman'la Muzaffer arasında geçen ilişkiden haberdar olduğunu ve az önce Leman'ın annesiyle konuştuğunu söyler. Ali Rıza Bey Muzaffer'e Leman'ın çocuk aldığını ve bundan dolayı işe gelemediğini söyler. Yaşananlardan kendini sorumlu tutan ve anneye kızının zor duruma düşmesini istemeyen Ali Rıza Bey mevcut durumun düzeltilmesi için Muzaffer'e Leman'la evlenmesini söyler. Muzaffer Ali Rıza Bey'e Leman'a nafaka ödeyeceğini fakat onunla evlenmesinin mümkün olmadığını söyler. Zira Muzaffer Ali Rıza Bey'e Leman'ın başka erkeklerle de görüştüğünü ve aslında çocuğun kimden olduğunun belli olmadığını söyler. Varlıklı bir iş adamı olmasından dolayı çocuğun babalığına kendisinin yakıştırdığını ekler. Yaşananlardan dolayı kendini suçlayan ve dolaylı da olsa böylesine çirkin bir ilişkinin parçası olduğunu düşünen Ali Rıza Bey artık şirkette çalışamayacağına kanaat getirip istifa eder. Muzaffer Ali Rıza Bey'i almış olduğu karardan vazgeçirmeye çalışır. Fakat Ali Rıza Bey vermiş olduğu karardan caymaz. Zira böyle bir duruma düşmesi durumunda oğlunu bile evlatlıktan reddedeceğini söyler.

Ailenin Maddi Yükünü Şevket'in Omuzlaması

Birinci Perde Ali Rıza Bey'in odasında geçer. Odada birkaç mobilya haricinde birçok kitap vardır ve bunların hepsi oldukça düzenli ve iyi korunmuştur. Ali Rıza Bey, kendisiyle aynı karaktere ve düşüncelere sahip iki çocuğu olan Şevket, Fikret ve eşi Hayriye'ye işyerinde yaşananları anlatır. Babalarını haklı bulan iki kardeş ona doğru olan şeyi yaptığını söyleyip onu takdir eder. Hayriye Hanım ise konuşmaları sükunetle dinler. Çocukları tarafından takdir edilmekten ve onlar tarafından hayal kırıklığına uğratılmamış olmaktan mutlu olan Ali Rıza Bey, aynı zamanda işini kaybetmesinden dolayı maddi sıkıntılar yaşayacak olmaktan mutsuzdur. Emekli aylığı ailenin geçimini sağlamaya yetmemektedir. Şevket Ali Rıza Bey'e ailenin sorumluluğunu alma sırasının kendisine geldiğini söyler. Ali Rıza Bey Şevket'in Avrupa'ya gitmesini ve eğitimine orada devam etmesini istemişse de yaşanan talihsizliklerden dolayı bu hayal gerçekleşmemiştir. Hayatı boyunca yalnızca sessizce işini yapmakla yetinmiş ve hiçbir işte yeterince etkin olamamış olduğunu söyleyen Ali Rıza Bey iyi bir memur olmadığını dile getirir ve oğlunun da aynı şeyleri yaşamamasını istemez.

Ferhunde'nin Aileye Dâhil Olması

Birinci Perde'nin II. Sahne'sinde odaya Ferhunde, Leyla, Necla ve Ayşe'nin de girdiği görülür. Ferhunde Ali Rıza Bey'e kütüphaneden ödünç aldığı kitapları iade etmek amacıyla gelmiştir. Oldukça nazik bir üslupla konuşması ve çocuksu tavırlar takınmasıyla kendini hemen sevdirebilir. Ferhunde Ali Rıza Bey'e kitap okumayı çok sevdiğini ve kitapları kendisine verildiği gibi geri getirmeye özen gösterdiğini söyler. Talihsiz bir evliliğin ardından boşanmış olan Ferhunde zaman zaman bu durumdan yakınır. Onun bu durumuna aile mensupları da üzülür. Kitap okumaktan fazlasıyla zevk aldığını dile getiren Ferhunde Ali Rıza Bey'den başka kitaplar da ödünç almak ister. Ali Rıza Bey kızların kitap okuma özgürlüğünü destekler ve iyi bir ahlakın kitap okumaktan geçtiğini söyler. Dışarıdan müzik sesi gelmesi üzerine Ali Rıza Bey acilen camın kapatılmasını ister. Necla Ferhunde'ye Fikret'in tam bir kitap kurdu olduğunu fakat onun romandan ziyade Tarih, Felsefe ve Divan alanlarında okumalar yaptığını söyler. Kütüphaneden yeni bir kitap almak isteyen Ferhunde Şevket'ten kitap tavsiyesi ister. Şevket Ferhunde'ye ilk olarak Paul ile Virginie'yi ardından Manon Lescaut'yu önerir. En sonunda eserin başkarakterini kendine benzettiği Bir Fakir Delikanlının Hikâyesi'ni önerir. Ferhunde Şevket'in önerdiği son kitabı alıp oradan ayrılır.

Yaprakların Solmaya Başlaması

Ardından Hayriye Hanım'la Ali Rıza Bey'in baş başa konuşmaya başladıkları görülür. Ali Rıza Bey işten ayrılmasındaki gerekçeleri sayıp düşüncelerini dile getirerek eşinden onay almak ister. Fakat Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'in düşüncelerini ve görüşlerini yılığın bir hoşgörülle benimser. En sonunda Ali Rıza Bey'in ona gerçek düşüncelerini dinlemek istediği konusunda ısrar etmesinin ardından Hayriye Hanım düşüncelerini dile getirir. Her ne kadar Ali Rıza Bey Altınyaprak tütün şirketindeki mütercimlik işinden namus meselesi nedeniyle ayrılmışsa da yakın zamanda yaşanacak olan maddi sıkıntılar nedeniyle manevi sorunların da yaşanmaya başlayacağı ortaya çıkar. Zira Hayriye Hanım'a göre yakın gelecekte yaşanacak maddi sıkıntılar ve eşinin eski gücüyle otoritesini kaybetmiş olmasından dolayı kızların istenmeyen eylemlerde bulunma olasılıkları yüksektir. Günün büyük bir bölümünü şirkette çalışarak geçirmiş olan Ali Rıza Bey kızlarındaki değişimin farkında olmamıştır fakat bütün gününü onlarla kavga ederek geçiren Hayriye Hanım kızlarının yaşadığı değişimin farkındadır. Çocuklar artık büyümüş ve istekleriyle beklentileri de artmıştır. Artık çevresinde olup bitenleri görüp fark etmektedirler. Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'e çocuklara küçükken bakmanın kolay olduğunu, büyümeleriyle babalık görevinin bitmediğini ve aslında çocukların büyümesiyle asıl babalık görevinin başladığını söyler. Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'e ne olursa olsun işi bırakmaması gerektiğini ve yaşanan olayları hazmedip işine devam etmesi gerektiğini söyler. Ali Rıza Bey Hayriye Hanım'ın söylediği şeylerden fazlasıyla etkilense de emekli maaşının aileyi geçindirmeye yetmeyeceğini bilmektedir. Dışardan gramofon sesi gelir. Ali Rıza Bey sesin geldiği kapıyı kapatır. Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'e gramofon sesinin artık dışardan değil içeriden geldiğini söyler. Zira Ferhunde Necla'yla Leyla'ya kendi gramofonunu hediye etmiştir.

Ferhunde'yle Şevket'in Evlenmesi ve Toplumsal Değişim

İkinci Perde'nin I. Sahne'sinde Bağlarbaşı'nda bulunan emekliler kahvesi betimlenir. Ali Rıza Bey önünden bile geçmeye utandığı ve müşterilerini her zaman küçümsediği kahvede kendini bulmuştur. Düğündeki aşırı müzik sesinden yorulmuş ve danslardan başı dönmüştür. Bir an için düğünden kurtulmayı başaran Ali Rıza Bey kendini kahveye atmıştır. Kısa bir süre sonra Şevket de Ali Rıza Bey'e katılır. Ali Rıza Bey Şevket'ten düğünü terk ettiği için özür diler ve geri dönebileceklerini söyler. Fakat Şevket Ali Rıza Bey'le kahvede bir süre oturup dinlenmeyi ve onunla sohbet etmeyi ister. Şevket babası tarafından çok iyi yetiştirildiğini söyler ve kendisinden beklentilerin yüksek olduğunu ekler. Şevket her ne kadar babasının istediği gibi bir erkek olmaya çalışmışsa da zamanın ruhuna da ister istemez uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Bundan dolayı kendi arzularına engel olamamış ve bankada tanıştığı dul

Ferhunde'yle evlenmeye karar vermiştir. Fakat Şevket hem eşinin hem de kız kardeşlerinin bütün isteklerini karşılamakta zorlandığını ve bundan yorulduğunu dile getirir. Şevket'in itirafları üzerine Ali Rıza Bey de kendi düşüncelerini bütün açıklığıyla ortaya döker. Emekli olduktan sonra derin bir boşluğa düşmüş olmasıyla birlikte Ali Rıza Bey aile mensuplarında gözlemlediği değişimden oldukça bunalmıştır. Bir gün dinlenmek amacıyla kahveye gelmiş olan Ali Rıza Bey o günden sonra düzenli olarak kahveye gidip gelmeye başlamıştır. Zira Ali Rıza Bey kahvede zaman geçiren insanların eskiden önemli mevkilerde çalışmış ve emekli olduktan sonra maddi veya manevi sorunlar yaşamaya başlamış kişiler olduklarını görür. Düzenli olarak Üsküdar'a inip pazardan alışveriş yapan ve satıcılarla pazarlık yapan kişi eski bir ceza revidir. Eşiyle ev satın alma konusunda yaşadığı sorunları anlatan kişiye eski defterdardır. Eski bir sefaret müsteşarı olan Sermet ise her gece Çamlıca'dan Bağlarbaşı'na düzenli olarak yürümektedir. Bunun nedeni geceleri sahibi olduğu konakta eşiyle kızlarının başka adamlarla para karşılığında görüşmesidir. Bu durumun farkında olan diğer müşteriler Sermet'i dışlamaktadırlar.

Hayriye Hanım'ın, Kızlarının Hizmetçisi Haline Gelmesi Aynı perdenin II. Tablo'sunda Ali Rıza Bey'in odasının mutfaka çevrildiği görülür. Kitapların yerini şişeler, konserveler ve paçavralar almıştır. Raflardaki kitap sayısı epeyce azalmıştır. Düğün sırasında etrafı toparlayan ve hiç durmaksızın mutfakta çalışan Hayriye Hanım, Leyla, Necla ve Ferhunde'nin adeta hizmetçisi haline gelmiştir. Mutfaka giren Fikret, içine düşmüş olduğu durumdan dolayı annesine hem acır hem de öfkelenir. Ailenin içine düşmüş olduğu durumdan dolayı kısmen de olsa Hayriye Hanım'ı suçlar. Zira Ali Rıza Bey emekli olduktan sonra ailenin bütün sorumluluğu Şevket'in omuzlarına yüklenmiş ve zaman içinde kızlar aşırı derecede şımarmışlardır. Ferhunde ailenin bütün düzenini bozmuş ve kızları baştan çıkarmayı şimdiden başarmıştır. Fikret Hayriye Hanım'ı hem düğün sırasında yaşananlardan hem de kızların böylesine şımarıp ahlaki değerlerini yitirmelerinden dolayı suçlar. Hayriye Hanım ise kızlarını mutlu etmek için elinden geleni yaptığını söyler ve Fikret'in söylediklerine pek kulak asmadan işine devam eder.

Leyla'nın Abdülvehap'la Yakınlaşp Şımarması Sahne II'de önceki oyunculara Abdülvehap, Leyla, dört genç ve smokinli eklenir. Baygınlık geçirmiş olan Leyla gençler tarafından taşınıp mutfaka getirilir. Hayriye Hanım eve gelen gençlerden sessiz olmalarını ister. Zira yeni evliler uyumuştur ve onların gürültüden dolayı uyanmalarını istememektedir. Çamlıca'dan Bağlarbaşı'na kadar birlikte yürümüş olan Abdülvehap'la Leyla düğünün bitmesinin ardından eve varmışlardır. Çamlıca'dayken oynadıkları bir oyundan dolayı ayaklarının altı yara olmuştur. Bundan dolayı bölgedeki evlerden birinin bahçe kapısını söküp tahtirevan gibi kullanarak onu eve getirmişlerdir. Yolculuk sırasında aşırı gürültü yapmalarından dolayı bekçiler tarafından önleri kesilmiş ve kimlik kontrolü yapılmıştır. Hayriye Hanım evdeki dağınıklığı toparlamaya çalışırken gençler Cordon Rouge içmek isterler. Aşırı gürültü yapan ve sorumsuzca davranan kız kardeşiyle yanındakilere daha fazla katlanamayan Fikret onlardan gitmelerini ister.

Fikret'in Leyla'yla Kavga Etmesi ve Evlenip Evi Terk Etmeye Karar Vermesi Sahne III'de Leyla, Fikret, Hayriye ve Ali Rıza'nın rol aldığı görülür. Arkadaşlarına kaba davrandığı ve eğlenmesine engel olduğu için Leyla Fikret'e çıkışır. Fikret Leyla'ya sakin olmasını ve ağzından çıkan sözlere dikkat etmesi gerektiğini söyler. Leyla'nın sorumsuzluğuna ve utanmazlığına daha fazla katlanamayan Fikret ona tokat atar. Almış olduğu darbenin ardından Leyla bayılır. Olayın hemen ardından sahneye Ali Rıza Bey girer ve Leyla'ya ne olduğunu öğrenmeye çalışır. Bir sonraki sahne olan Sahne IV'de Ali Rıza Bey'le Fikret'in tartıştığı görülür. Ali Rıza Bey Fikret'e Leyla'ya neden tokat attığını ve ne yaşandığını sorar. Fikret Ali Rıza Bey'e cevap vermek istemese de ısrarlar sonucunda cevap verir. Fikret Ali Rıza Bey'le Şevket'i evdeki diğer kadınları dizginleyemedikleri konusunda eleştirir. Zira erkeklerin umursamazlığı ve sessizliği nedeniyle zayıf karakterli Leyla'nın, Necla'nın ve Hayriye'nin her geçen gün daha fazla yozlaştığını söyler. Her geçen gün aile üyelerinin daha fazla yozlaştığını görmeye dayanamayan Fikret Ali Rıza Bey'e evden ayrılmaya karar verdiğini söyler. Ali Rıza Bey Fikret'e anlayış gösterir. Zira maddi gücünü yitirdiği ve maddi açıdan sorunlar yaşandığı için bunu yapmaya hakkı olduğunu söyler. Fakat Fikret Ali Rıza Bey'e evden maddi sorunlardan dolayı değil kendini artık ailenin bir üyesi gibi hissetmediği için ayrılmaya karar verdiğini söyler. Fikret, Düzce'de bağı olan Tahsin'le evlenmeye karar verir. Bir kenarda uyuyan en küçük kızı Ayşe'yi gören Ali Rıza Bey en azından onu kurtarabilmeyi diler.

Ferhunde'nin Ailedeki Kızları Kontrolü Altına Alması Üçüncü Perde'nin başlangıcındaki Tablo I'de akşam daveti için hazırlanmış oda betimlenir. Davetin tertiplendiği odada büfe, soba, divan ve yatak vardır. Ferhunde, Hayriye, Necla ve Ayşe sahnedeki oyunculardır. Ferhunde yapılan

hazırlıkları kontrol eder. Hazırlanmış olan sandviçler hoşuna gitmez ve sunulacak olan şeyleri oldukça yetersiz bulur. Ailedeki erkekleri ev ihtiyaçlarını karşılayamamak ve yetersizlikle suçlar. Evdeki soba da yakılmamış olduğu için içerisi soğuktur. Evin içinin soğuk olmasından dolayı Necla kendisi için alınmış olan yeni elbiseyi henüz giymek istemez. Ferhunde Necla'yı satılık bir mal olarak görmektedir. Ferhunde Necla'ya henüz çok genç olduğunu söyler ve kendisine en iyi imkanları sunacak olan erkekle evlenmesini öğütler. Kendini erkeklere beğendirmek için güzel görünmesi gerekmektedir. Bundan dolayı Ferhunde Necla'ya elbisesini giymesini söyler.

Yanlış Batılılaşmanın Örneği Olarak: Naili Sahne II'de Naili ve oğlu Tahsin'in Ferhunde'yle sohbet ettiği görülür. Her ne kadar Ali Rıza Bey rahatsız olsa da Naili Ferhunde'ninkine ek olarak davet için kendi gramfonunu getirmiştir. Ferhunde Naili'ye eşini aldattığıyla ilgili söylentilerin dolandığını söyler. Naili Tahsin'in mahalledeki bir kızla görüştüğünü ve onun annesine de kendi adına çiçek gönderdiğini söyler. Bundan dolayı mahalleliler tarafından böyle bir dedikodu çıkarıldığını iddia eder. Bu konuşmalar sırasında Necla yatağında uzanmaktadır. Üzerinde bir kırgınlık vardır. Naili Necla'ya yataktan çıkması durumunda koynuna gireceğini söyler ve soyunuyormuş gibi yapar. Bu duruma Hayriye Hanım da şahit olur ve bu davranışı gayet normal karşılar. Kendisi hakkında çıkan dedikodulara sebep olduğu için Naili oğlu Tahsin'e kızar ve ona sıpa olduğunu söyler. Ferhunde Naili'ye şakacı bir üslupla Tahsin'in sıpa olması durumunda kendisinin ne olacağını sorar. Bunun üzerine Naili Ferhunde'ye aynı şakacı üslupla Tahsin'in öz çocuğu olmayabileceğini zira eşi Melek tarafından geçmişte aldatılmış olabileceğini söyler.

Leyla'yla Abdülvehap'ın Tartışması Sahne III'de Abdülvehap'la Leyla'nın eve döndükleri ve Leyla'nın üzerindeki kürkü attığı görülür. Tokatyan'da buluşan çift bir süre sonra birbirleriyle kavgalı olarak eve dönerler. Leyla Abdülvehap'ı istemediğini, neden tartıştıkları hakkında konuşmak istemediğini ve kürkü de geri iade ettiğini söyler. Zira kendisine alınmış olan kürkün başına kakıldığını söyler. Yavaş yavaş konukların eve gelmeye başladığı görülür. Ali Rıza Bey'in davetliler arasında ilgisini çeken tek kişi profesör olan bir karakter olur ve onunla görüşmek istediğini söyler. Fakat Ali Rıza Bey Profesör Ebülhalim Mesut Bey'i görünce hayal kırıklığına uğrar ve fenalaşır.

Şevket'in Cezaevine Girmesi Üzerine Ali Rıza Bey'in Kızlarını Evlendirmek İstemesi Üçüncü Perde Tablo II'de Ali Rıza Bey'in sefalet rengi bağlamış odası betimlenir. Kütüphanedeki kitaplar tamamen boşalmıştır ve birinin kendi ağzıyla söylediği tango duyulmaktadır. Ali Rıza Bey, Hayriye, Necla, Leyla, Naili ve Ayşe sahnede yer alan oyuncularlardır. Fenalaşmış olan Ali Rıza Bey'in ısrarla Naili'nin bulunup getirilmesini istediği görülür. Babasının isteği üzerine Ayşe odadan hışımlı ayrılıp Naili'yi bulur ve onu kolundan çekiştirerek odaya getirir. Odaya giren Naili telaşla davet sırasında kaptanın, eşiyle flört etmeye çalışan mühendisle nasıl tartıştığından bahsettiği görülür. Ali Rıza Bey yaşanan olayı hiç umursamadan konuşmak istediği asıl meseleden bahseder. Ali Rıza Bey kısa bir süre önce Abdülvehap'la Leyla'nın arasının açılıp düzeldiğini ve iki saat önce çiftin yeniden birbirine küstüğünü öğrendiğini söyler ve bunun doğru olup olmadığını sorar. Almış olduğu duyumu doğru olduğunu öğrenmesi üzerine Ali Rıza Bey Naili'den onların barıştırılmasını ister. Zira kısa süre önce Şevket'in tevkif edildiğini öğrenmiş olan Ali Rıza Bey'in ailede güvенеbileceği kimse kalmamıştır. Şevket'in tutuklandığını ailenin diğer üyelerinden bir süre gizlemiş olan Ali Rıza Bey ona iftira atıldığına inanır. Naili'nin aile üyeleriyle oldukça samimi olduğunu gözlemleyen Ali Rıza Bey ondan bu iyiliği yapmasını ister. Naili Abdülvehap'la görüşür. Abdülvehap Leyla'dan vazgeçip Necla'ya talip olduğunu iletir. Bunun üzerine Ali Rıza Bey Abdülvehap'la bütün ilişkilerinin bitirilmesini ister. Fakat Necla araya girerek kısmetinin kapatılmasını istemediğini, zira artık ailenin üzerindeki bir yük olarak görüldüğünü söyler. Nişanlısının elinden alındığını düşünen Leyla Necla'yla tartışmaya başlar. Necla Leyla'ya nişanlısına sahip çıkması gerektiğini ve kendisinin dayanılmaz bir karaktere sahip olduğunu söyler. Hem Leyla hem de ailenin diğer üyeleri tarafından kendisine yapılan haksızlıkların intikamını almak isteyen Necla Abdülvehap'ın teklifini kabul eder.

Necla'nın Abdülvehap'la Evlenmesi ve Leyla'nın Bir Adam İçin Evi Terk Etmesi Üzerine Ali Rıza Bey'in Fikret'in Yanına Gelmesi Dördüncü Perde Tablo I'de Düzce'deki Fikret'in evine gidilir. Fakir ve kasvetli bir misafir odasında Fikret'le Ali Rıza Bey'in konuşmakta olduğu görülür. Necla'yla Abdülvehap'ın nişanlanıp Şam'a gitmesinin ardından Leyla hastalanıp yatağa düşer. Bağlarbaşı'ndaki ev satılıp Üsküdar'da daha ucuz bir eve taşınılır. Uzun süre hasta kalan Leyla ancak bahara doğru iyileşir ve kısmen de olsa kendini toparlar. Sağlığına kavuştuğu günden itibaren her gece süslenip dışarı çıkmaya başlar. Ferhunde'ye bir mektup bırakarak evi terk eder. Cezaevinde tutuklu bulunan Şevket onun evi terk etmiş olmasına çok sevinir ve artık kurtulduklarını söyler. Hiçbir mazeret göstermeden evden ayrılıp geç saatlerde geri dönen Leyla Ali Rıza Bey tarafından sorgulanır. Leyla bir

adamla görüştüğünü itiraf eder. Kızının türlü aşğılamalarla evi terk etmesi üzerine Ali Rıza Bey felç geçirir. Bu sahne boyunca Ali Rıza Bey aradan geçen zaman içinde yaşanmış olan olayları Fikret'e anlatır.

Ali Rıza Bey'le Vehbi Bey'in Ters Düşmesi Sahne II'de avdan gelmiş ellili yaşlarındaki Vehbi Bey'in misafir odasına girdiği görülür. Vehbi Bey Ali Rıza Bey'i selamlayıp halini hatırlar. Bir süredir yeterince yağmur yağmadığı için biriyle ortaklaşa iş yapmaya başladığını ama dolandırıldığını söyler. Bağlardan yeterli verim alınmadığı için Vehbi Bey başka işler yaparak para kazanmak zorunda kalmıştır. Bir süre önce ailenin istemiş olduğu parayı gönderememiş olduğu için özür diler. Ancak Ali Rıza Bey kimseden para istemediğini söylemesi üzerine kadınların onun adına mektup gönderdiği anlaşılır. Fikret Vehbi Bey'e çocukların eczanenin camını kırdıklarını ve eczacının kendisini aradığını söyler. Bu haber üzerine Vehbi Bey çocukları döverek cezalandırmak ister. Ali Rıza Bey'le Fikret araya girerek çocukların başka şekillerde de terbiye edilebileceklerini söylerler. Fakat Vehbi Bey Ali Rıza Bey'e katılmadığını, zira bu yöntemin onun kızlarında işe yaramamış olduğunu söyler. Yüzüne söylenen şeylerin ağırlığı altında ezilen Ali Rıza Bey herhangi bir taşkınlık yapmasa da kızına yarın sabah geri döneceğini söyler. Babasını uzun süre misafir edemeyeceğinin farkında olan Fikret ona ağlayarak sarılmakla yetinir.

Leyla'nın Zengin Bir Adamla Dost Hayatı Yaşamaya Başlaması Dördüncü Perde Tablo II'de şık bir apartman hölünde bulunduğu görülür. Gramofonda vals müziği çalmaktadır. Ayşe Fransız mektep forması giymektedir. Zengin bir tren mühendisiyle birlikte olan Leyla iyi bir hayat yaşamaktadır. Birlikte olduğu mühendis evlidir ve iki çocuğu vardır. Tevfik eşinden ayrılmak istese de eşi ondan ayrılmama konusunda kararlıdır. Birkaç defa Fikret'in karşısına çıkmış olan kadın karakter onunla kavga etmiştir. Haftada en az iki defa Fikret'in yanına gelen Tevfik onunla birlikte olmak istemektedir. Fakat ne yaptıysa dönemin mevcut yasalarından dolayı da eşinden boşanmayı başaramamıştır. Naili'ye bir süre işsiz kaldıktan sonra Sivas'ta tapu memuru olmuştur. Oradaki memurları ve varlıklı kişileri düzenli olarak bir araya getirip eğlenceler tertiplemeye başlamıştır.

Aile Üyelerinin Tamamının Yabancılaşması Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'i eve getirir. Düzce'den sonra Karamürsel'deki süt kardeşinin evinde kalmış olan Ali Rıza Bey, oradan ayrıldıktan sonra izini kaybettirmiştir. Bir süre kahvelerde ve sokaklarda yaşadıkdan sonra Gureba Hastanesi'nde bulunmuştur. Eve getirilen Ali Rıza Bey'in geçirdiği şoklar ve travmalardan dolayı hafızasını yitirdiği ve iyice çocuklaştığı görülür. Sürekli pasta yiyip müzik dinlemek istemektedir. Şam'daki Necla'nın eşinin aslında önceden evli olduğu anlaşılır ve Necla'nın eşinden ayrılıp geri dönmek istediği öğrenilir. Fakat durumu yeterince iyi olmayan aile onun yaşadığı soruna ilgisiz kalmayı tercih eder. Tevfik, bir süre önce cezaevinden çıkmış olan Şevket'e Ankara-Ulukişla tren yolunda kalıcı iş ayarlamıştır. Almış olduğu habere çok sevinen Şevket Tevfik'e teşekkür etmek ve minnetini göstermek ister. Mutlu haberi babasına bizzat veren Şevket onun elini öpüp helallik ister. Adeta küçük bir çocuğa dönüşmüş olan Ali Rıza Bey Şevket'e onunla gurur duyduğunu söylese de bunu pek umursamadığı ortadır. Zira Şevket'in verdiği haberin hemen ardından pasta ister.

Temalar

Toplumsal Sınıf *Yaprak Dökümü* adlı tiyatro oyununun başkişisi Bâbüâli tedrisatından geçmiş eski bir mutasarrıftır. Emekli olduktan sonra Altın Yaprak Tütün Şirketi'nde mütercim olarak çalışır. Saraylı bir devlet memuru olan Ali Rıza Bey Bağlarbaşı'nda köşk sahibidir ve varlıklıdır. Dolayısıyla ailesine oldukça iyi yaşam şartları sunar. Hatta oğlunu Avrupa'da okutmayı planlayacak kadar durumu iyidir. Fakat devletin iktisadi, siyasi, toplumsal, eğitsel ve sanatsal açıdan tamamen Batıya yüzünü çevirmesiyle bazı kesimlerde alafrangalaşma görülür. Ancak Batılılaşma kavramını yanlış anlayan Leyla, Necla ve Ferhunde hedonist bir hayat biçimini benimseyerek sürekli olarak davetlere katılır ya da kendi evlerinde davet düzenlerler. Yaşanan maddi sıkıntılarla birlikte ciddi bir bunalıma sürüklenen aile mensuplarının zaman içinde bütün insani değerlerini yitirdiği, yozlaştığı ve yabancılaştığı görülür. Reşat Nuri Güntekin üst sınıfa mensup olan ailenin içine düşmüş olduğu trajikomik durumu irdeler ve izleyicinin/okurun gözleri önüne serer.

Onur Bâbüâli tedrisatından geçmiş bir mutasarrıf olarak Ali Rıza Bey sürekli okuyan, kültürlü, dil bilen ve idari konularda uzman bir kişidir. Mutasavvıf denilecek kadar mensubu olduğu halkın ekinsel geleneklerini benimsemiş olan Ali Rıza Bey yeniliğe ve değişime kapalıdır. Bundan dolayı evden yalnızca işe gitmek için çıkar ve aile üyelerinin de evden çıkmasını istemez. Ali Rıza Bey için ev ailesini dışardaki tehlikelerden koruduğu güvenli bir alandır. Odası da kendini dış tehlikelerden

koruduğu yerdir. Altın Yaprak Tütün Şirketi'nde işe aldırıldığı Leman'ın patronla cinsel ilişkiye girdiğini ve ondan hamile kaldığı için çocuk aldırıldığını öğrenen Ali Rıza Bey, yaşananlardan kendini sorumlu tutup istifa eder. Ali Rıza Bey onurunu ve namusunu korumak için ailesini maddi sıkıntıya sokmayı göze alır. Fakat Leyla, Necla, Ferhunde ve Hayriye Ali Rıza Bey'le aynı görüşte değillerdir. Ali Rıza Bey'in namus ve onur için işi bırakmasının ardından maddi sorunlar gün yüzüne çıkar ve adı geçen kişiler her geçen gün insani değerlerden daha fazla uzaklaşmaya başlar. Fikret'le Şevket Ali Rıza Bey'le aynı şekilde düşünenlerdir. Fakat onlar da değişen zamana her ne kadar direnseler de en sonunda boyun eğmek zorunda kalırlar.

Yabancılaşma Adeta Don Kişot'un yel değirmenleriyle mücadele etmesi gibi bütün dünyada değişmekte olan iktisadi-siyasi düzenle birlikte Ali Rıza Bey de yeni düzenin belirlediği normlar ve dinamiklerle mücadele etmeye çalışır. Fakat Don Kişot'un aksine Ali Rıza Bey'de bunu yapacak cesaret ve güç yoktur. Ali Rıza Bey çocuklarını ve eşini eve kapatarak onları dış dünyadaki tehlikelerden koruyacağını sanır. Fakat işini kaybetmesiyle birlikte malî imkanlarını da kaybeder ve bu yüzden evdeki otoritesini kaybetmesiyle birlikte aile üyeleri dış dünyadaki tehditlerin açık hedefi haline gelir. Ali Rıza Bey çocuklarını korumak adına bazı önlemler alsada bunlar yetersiz kalır. Çocuklarıyla mücadele edemeyeceğini anlaması üzerine kızlarını evlendirerek onlardan kurtulmaya karar verir. Fakat bunu da becerememesi ve kızlarının başka adamlarla görüşmelerine engel olamaması üzerine bugüne kadar gözü gibi saklamış ve korumuş olduğu değerlerin hepsinden vazgeçer. Tamamen yoksulluğa ve çaresizliğe gömülen Ali Rıza Bey, varsıl bir avukatın metresi olan Leyla'nın apartman dairesinde yaşamaya başlar. Savunduğu insani değerlere köklü bir yabancılaşma olmasada bütün direnci kırılır ve akıl sağlığını yitirir.

Açgözlülük Sahip olduklarıyla yetinmeyip her zaman daha fazlasını istemek yeni dünyanın en kutsal değeri haline gelmiştir. Leman, Muzaffer, Ferhunde, Leyla ve Necla gibi anlatı kişileri bu ve buna benzer değerlerin temsilcisidir. Maddî ve manevî sömürü insanoğlunun yeni kutsalı haline gelmiştir. Zamanla birlikte değişen düzen toplumu birbiriyle çatışan iki kutba ayırmıştır. İnsanoğlunun en ilkel güdüleri olan açgözlülük, itibar, kıskançlık, hırs vb. oldukça kırılabilir olan insani değerlere baskın gelir. Bundan dolayı romanda yaşanan çatışmanın galipleri de genelde ilkel kalmış güdüleriyle hareket edenler olur. Eğlence ve sefahat düşkün olan Ferhunde Şevket'i baştan çıkararak onu maddî ve manevî olarak sömürür. Onun açgözlülüğü nedeniyle aile yıkıma uğrar. Aynı şekilde Leyla'yla Necla da zengin erkeklerle evlenerek lüks bir hayat yaşamak isterler. Varsıl bir avukatın metresi olan Leyla bu amacına ulaşır.

Kişî İncelemesi

Ali Rıza Bey (Kapalı/Sosyal/Sorumlu/Duygusal) Piyasin başkışisi olan altmış yaşlarındaki Ali Rıza Bey Bâbîâlî'de yetişmiş eski bir mutasarrıftır. Devlet kademelerinde yıllarca çalışıp emekli olduktan sonra Muzaffer Bey'in bütün şirketi olan Altın Yaprak'ta mütercim olarak çalışmaya başlamıştır. Evlidir ve dördü kız biri oğlan olmak üzere beş çocuğu vardır. Bağlarbaşı'ndaki bir köşkte yaşayan Ali Rıza Bey'in maddî durumu gayet iyidir. Fakat bir namus meselesi nedeniyle işi bırakmak zorunda kalınca zaman içinde maddî olarak dibe vurur. Okumayı çok seven ve dış dünyaya kapalı olan Ali Rıza Bey'in sığındığı yer ailesi ve odasıdır. Fakat maddî gücünü kaybetmesiyle birlikte Ali Rıza Bey'in güvendiği ailesi ve düzeni yavaş yavaş çökmeye başlar. Ali Rıza Bey başlangıçta odasındaki kitapları daha sonra da odasını kaybeder. Kızlarını dış dünyadan korumak için bir şeyler yapmaya çalışsada girişimlerinin hepsi yetersiz kalır. Değişen dünyaya karşı var olanı korumayı çalışan Ali Rıza Bey'in yıkımı direndikçe daha şiddetli olur. İlkeli, iradeli, kültürlü, dürüst, çalışkan, sorumlu, namuslu ve güvenilir bir karakter olarak yeni dünyada öteki haline gelir. Maruz kaldığı psikolojik şiddet ve baskı sonucunda Ali Rıza Bey düşkün haline gelir. En sonunda evini ve ailesini de kaybeder. Yabancılaşmaya karşı direnen Ali Rıza Bey'in her geçen gün güç kazanan anamalcı düzene ve onun yarattığı çağın ruhuna yenilip en sonunda akıl sağlığını yitirdiği görülür.

Tokgözlü Saray tedrisatından geçmiş aydın bir Osmanlı beyefendisi olarak her türlü aşırılığa karşıdır: "Ali Rıza - Ben eski bir adamım. Anlaşmamıza imkân yok. İnsanların paradan başka şeylerle mesut olabileceklerine inanarak yaşadım, o kanaatle öleceğim" (Güntekin 1971, 8).

Vicdanlı Şirkette işe aldırılmış olduğu Leman'ın başına gelenlerden dolayı kendini suçlar: "Ali Rıza - İşin bu kadar mahrem taraflarına girmeyi düşünmedim çocuğum, demek bu zavallı kıza yapılacak hiçbir şeyiniz yok, öğrenmek istediğim sade buydu" (Güntekin 1971, 15-16).

İlkeli Leman'ın başına gelenlerden dolayı kendini suçlayan Ali Rıza Bey, maddiyatından fedakârlık ederek namusunu korumayı tercih eder ve işi bırakır: "Çocuk olma Ali Rıza Bey, oğlunla konuştuğunu gören seni bir rütbe almış da seviniyor zannederdi. Şirketten aldığı 125 lirayı tekaüt aylığına katarak kıt kanaat geçiniyorduk, bugün onu da elinden kaçırdığını haber verdin Ali Rıza Bey. Düşün beş çocuk bu bizim için açlık demektir. Sevinip boynuna mı sarılmamı istiyordun. Sen de bir parça insaf et. Ali Rıza - Evet ama namus" (Güntekin 1971, 29-30).

Üzgün Ailesinin içine düşmüş olduğu durumdan da kendini suçlayan Ali Rıza Bey, ailenin maddi yükünü onun omuzuna yüklediği için Şevket'ten özür diler: "Ali Rıza - (Mahcup bir telaşla) Hakları var çocuğum. Bilirsin ben vahşi tabiatlı bir adamım, kalabalıktan adeta korkarım. Eee ne kadar olsa bir parça yorgunluk da var, sonra smokinler pırıl pırıl, iskarpinler arasında yorgunca kıyafetimle (...) Hakikatten düşüncesizlik ettim. Gidelim çocuğum" (Güntekin 1971, 33).

Anlayışlı İlegal yollarla para kazanıp servet biriktirmeye başlamış olan Süreyya'ya hür iradesiyle istediği şeyi yapma özgürlüğü olduğunu söyler ve fakat başkalarının aklını çelmesini doğru bulmaz: "(...) Fakat kendi köşelerinde çalışan kendi hallerinden, hayatlarından hoşnut olan bir takım insanlarda hele bir çoğu çok genç, çok çocuk olan eski arkadaşlarınızda olmayacak bir takım arzular, isyanlar uyandırmak niçin? Zekânızdan eminim Süreyya Bey... Düşünürseniz belki bana hak vereceksiniz..." (Güntekin 1971, 7-8).

Pişman İş hayatı boyunca hiç sorumluluk almamış ve olaylara müdahale etmemiş olmaktan pişmanlık duyar: "(...) evet fena memur oldum, fena iş yapmak korkusu ile hiç iş yapmadım, fenalığa karşı hatta sesimin çıkabileceği kadar haykırmadım da, hadiseler sel gibi akıp gitti etrafımda, ben gözlerimi kapattım ve kitaplarımın içinde kendimi unuttum, kitaplarım, bir de çocuklarım" (Güntekin 1971, 20).

Endişeli Şevket'in cezaevine düşmesinin ardından paniğe kapılır. Zira ailede güvenilebileceği kimse kalmamıştır: "Ali Rıza – Gene de öyle yavrucak, fakat onu tevkifhanenin karanlık bir odasında benim gibi ağlayarak dinlememiş olanlar öyle demiyorlar, çocuğumun bu hale nasıl düştüğünü anlamıyorlar, (kinle.) Bırak bu gözyaşlarını hanım, geç kaldın, oğlumuzu yorgunluktan sararmış yüzüyle, koltuğunun altında gramfon plâkalarıyla evden eve sürüklediğimiz geceleri unutma (...)" (Güntekin 1971, 86).

Yabancılaşan Değişime karşı koymaya çalışan Ali Rıza Bey en sonunda teslim olup uyum sağlamak zorunda kalır: "Ali Rıza *titiz*. Beni aldatıyorsun canım, ne canavarsın, nerden düştüm senin gibi zalime canım, (Leylâ'ya.) Lili, prenses Lili, bu kadın bana zulmediyor, açlıktan öldürüyor beni, pastaları kendi yiyor" (Güntekin 1971, 107).

Hayriye (Kapalı/Asosyal/Sorumsuz/Duygusal) Piyenin başkışisi olan Ali Rıza Bey'in eşidir. Başlangıçta fedakâr ve sorumlu bir anne tiplmesi olarak kendini gösteren Hayriye Hanım'ın ailenin yaşadığı maddi çöküşle birlikte çevresindeki diğer kadınlar gibi yozlaştığı ve yeni düzene uyum sağladığı görülür. Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'i uyaran ve onu içinde yaşadığı romantik düş dünyasından uyandırmaya çalışan bir kişi olarak rol oynasa da girişiminde başarısız olur. Ali Rıza Bey'in işinden ayrılmadığı ve Ferhunde'nin Şevket'le evlenmediği dönemde sorumlu bir anne rolü üstlenen Hayriye Hanım'ın daha sonra kızlarının ve Ferhunde'nin evdeki hizmetçisi haline geldiği görülür. Evdeki en gerçekçi kişi olan Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'e kızların büyüdüğünü ve zamanla değiştiklerini söyler. Yapılan uyarılara kulak asılmaması üzerine her ne kadar gerçekçi bir kişi olsa da değişime karşı direnecek iradeye sahip değildir. Bundan dolayı oyunda en çabuk yabancılaşan ve yozlaşan kişilerden biri Hayriye Hanım olur.

Hoşgörüsüz Ailenin başına gelen felaketlerden ve yaşanan değişimden dolayı tamamen eşini suçlar: "(Bağırarak) Pencereyi kapa diye bağırdın yüzüme, pencere kapamakla iş bitmiyor, çünkü gramfon artık içerdedir. Ferhunde Hanım kendi gramfonunu onlara hediye etti. İçerde dans ediyorlar, neye soktun evime onu. Bu bir salgın Ali Rıza Bey. Karşı dursana, sustursana, evimde susturayım, çocuklarım yokluk yüzünden evlatlarım birer birer dökülmeye başlarsa iki elim, on parmağım yakandadır. Ölsen mezarda rahat bırakmam seni" (Güntekin 1971, 31).

Umursamaz Leman'ın içine düşmüş olduğu durumdan ziyade eşinin işini kaybetmiş olmasıyla ilgilenir: "Hayriye, *sakin düşünceli*. – Yavaş Şevket.. (Kocasının kendine döndüğünü görerek, biraz şaşkın.) Evimizde misafir var..." (Güntekin 1971, 20).

Aksi Özellikle eşine karşı oldukça aksi davranır: “Hayriye – Evet ama, bu gidişle günün birinde onunla da görmemek tehlikesi var” (Güntekin 1971, 23).

Sitemkâr Düşüncesizliğinden dolayı fırsat buldukça eşine sitem eder: “Hayriye – Çocuk olma Ali Rıza Bey, oğlunla konuştuğunu gören seni bir rütbe almış da seviniyor zannederdi, şirketten aldığın 125 lirayı tekaüt aylığına katarak kıt kanaat geçiniyorduk, bugün onu da elinden kaçırdığını haber verdin, Ali Rıza Bey, düşün beş çocuk bu bizim için açlık demektir, sevinip boynuna mı sarılmamı istiyordun, sen de bir parça insaf et” (Güntekin 1971, 29).

Pragmatik Kendi faydası ve çıkarı doğrultusunda hareket etmeyi tercih eder: “Hayriye – Bunca yıllık karımın, namusun ne olduğunu anlatmaya kalkarsan, hem ayıp, hem günah olur, ben de senin kadar namuslu bir insanım, fakat ben senin yerinde olsam, çocukların hatırı için göz yumardım” (Güntekin 1971, 29).

Gerçekçi Romantik ve idealist bir düşünce dünyasında yaşayan Ali Rıza Bey'i olası tehlikelere karşı uyarır: “Hayriye – Onu ben de inkâr etmiyorum, şimdilik öyle, fakat bir yandan da zihinleri çok açık, dediğin gibi her şeyi görüyorlar, istiyorlar, sonra dünya artık bizim bildiğimiz dünya değil, melek nasıl dayanır buna, onlarla her gün boğuşan benim, haber vermedi deme, Ali Rıza Bey çocuklarımız için tehlike var...” (Güntekin 1971, 30).

Yoz Çağın ruhuna uyum sağlar ve kızlarıyla birlikte insani değerlerini yitirip yozlaşır: “(...) annen melek gibi kadın, fakat o da onların tarafına geçti. Kim var şimdi böyle olmayan diyor kızlarına, ne hazırladın, başka türlü nasıl koca bulacaklar, bu onların ekmeği diyor, başka hangi çaremiz var, evime bir akın başlıyor, evvelâ köşeye bucağa kaçıyorum, fakat sonradan düşünüyorum ki, buna da hakkım yok (...)” (Güntekin 1971, 44).

İradesiz Bir anne olarak kızları üzerinde söz sahibi olması gerekirken dizginleri Ferhunde'ye kaptırır: “Fikret – (...) Annem koyun gibi nereye çekersen oraya giden bir kadın, Ferhunde daha komşumuzken onların elebaşlarıydı, bu serseri şimdi bir de gelinimiz olarak eve girince evin dizginlerini büsbütün eline alınca..” (Güntekin 1971, 60).

Ferhunde (Açık/Asosyal/Sorumsuz/Duygusal) “*Yaprak Dökümü*’nde Şevket’in karısı olan Ferhunde, yirmi sekiz yaşında gösterişi seven bir kadındır. İlk zamanlar Ali Rıza Bey’den kitap almaya gelen bu komşu kadın, bir süre sonra evin oğlunu baştan çıkarıp onunla evlenir. Bütün ailenin gözünü boyayan gelin, evin bütün otoritesini ele alır. Ali Rıza Bey’in meleklerim dediği kızları Necla ve Leyla’yı, sürekli eğlencelere götürür. Gitmedikleri vakit de onlarla birlik olup evde parti düzenler. Kızlara hediye ettiği gramofonla birlikte eve girmiş, Şevket ile evlenip yenilik karşıtı babayı zor durumda bırakmıştır. Ferhunde, olayların akışını ve yaprak dökümünü hızlandıran bir kahramandır” (Peker 2019, 231). “Ferhunde erkek hegemonyasının tekelinde tutamadığı ve ahlakî anlamda kötü bir kadın olarak verilir. Ancak Ferhunde babasızlık ve kocasızlık nedeniyle bir anlamda erkeğe de isyan eder. Fakat kurgunun “yanlış ve bilinçsiz bir asrileşme” üzerine olması nedeniyle Ferhunde yoldan çıkmış olarak sunulur seyirciye. Ferhunde işini bilen bir kadındır. Oyunlar çevirebilmekte, Şevket’i ayartabilmektedir. Güçlü bir kadındır. Bu nedenle Leyla ve Necla’yı kendisine bağlayarak onları değiştirmiştir. Ferhunde tipi modernleşme sürecinde kadına biçilen rolün ahlakî açıdan kötü bir örneğidir. Yoldan çıkmış ve erkeğe karşı sadakatsiz kadının toplumsal anlamda önemli bir tipini yansıtmaktadır” (Demir 2017, 137).

Maddiyatçı Ferhunde'nin hayatta önem verdiği tek şey maddi zenginlik ve şatafattır: “Bakarsın yarın öbür gün sen de Leyla gibi bir vurgun vurursun. Kürk mantolar, rönarlar, elmaslar, ya ben ne yapayım ki kör kuyuya düşer gibi bu cehenneme düştüm. Suçum günahım olmadığı halde sizinle beraber bocalayıp duruyorum, üstelik bari kıymetimiz bilirse. (...)” (Güntekin 1971, 64-65).

Sorumsuz Ailenin bütün parası bittikten ve eşi hapse girdikten sonra evi terk eder: “Mektuba şöyle bir göz gezdirdi. Bu işin er geç böyle biteceğini biliyordum baba, fakat bu kadar çabuk kurtulacağımızı ummuycordum dedi” (Güntekin 1971, 92).

Nazik Aileyle ilk tanıştığı zamanlarda nazik tavırlarıyla onları ağına düşürür: “Ferhunde, *içini çekerek ve yanındaki Leylâ’yı okşayarak*. – Ben de daha sık isterim onları, fakat bendeki neşesizlik onları karartır diye korkmasam. (Birden değişerek ve gülerek.) Efendim, kitapları bu kadar çabuk ve bu kadar tertemiz geri vermemde belki bir maksat da vardır, yenileri istemek için yüzüm olsun diye” (Güntekin 1971, 24).

Meraklı İnsanların aleyhine kullanabileceği bilgiler edinmek ister: “Ferhunde – Kızların roman okumalarını doğru bulur musunuz?..” (Güntekin 1971, 25).

İkiyüzlü Şevket’le evlenip aileye dahil olduktan sonra tamamen değişir. Hayriye Hanım’ı evin hizmetçisi olarak görür: “Ferhunde, *Hayriye’nin elindeki tepsiden aldığı likör kadehlerini masanın üzerine sıralar. Sonra sandviç tabağını alır, sandviçlerden birini havaya kaldırır, muayene eder, koklar.* – bunlar ne hanım anne? Sandviç mi?” (Güntekin 1971, 62-63).

Açgözlü Daima elindekilerden daha fazlasını ister: “Ferhunde – Size sözüm yok, hanımanne, bu kadarına da Allah razı olsun, beyler evin şerefine bunu lâıyk gördükten sonra bizim elimizden ne gelir?” (Güntekin 1971, 63).

Kurnaz Kendi çıkarı ve istikbali için evin kızlarını zengin erkeklerle evlendirmeyi planlar: “Ferhunde – Ne yapalım çocuk hepimiz aşağı yukarı aynı haldeyiz, başımızda böyle kalantor erkeklerle bu kadarına da şükür, hem senin ümit kesmene hakkın da yok, satılık malsın, bakarsın yarın öbür gün sen de Leylâ gibi bir vurgun vurursun kürk mantolar, rönarlar, elmaslar (...)” (Güntekin 1971, 64).

Şirket İnsanların zaaflarından faydalanmayı sever ve yalnızca kendini düşünür: “Ferhunde – Melek Hanım’a haber verirsek görürsünüz siz el alemin kızlarının koynuna girmeyi” (Güntekin 1971, 68).

Kaynakça

Demir, Bilal. *Tiyatro Yazarı Olarak Reşat Nuri Güntekin*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Güntekin, Reşat Nuri. *Yaprak Dökümü - Eski Şarkı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971.

Peker, Hacire. *Reşat Nuri Güntekin’in Tiyatro Oyunları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2019.